
DE OUDE STEENFABRIEK

De Oude Steenfabriek is in 1884 gesticht. In 1969 is de fabriek gesloten. Sindsdien staat het gebouw leeg. In 1987 is de gemeente eigenaar geworden van het gebouw. In opdracht van de gemeente is een (klein) deel van het gebouw gerestaureerd. Dit deel van de fabriek wordt verhuurd aan een architectenbureau. Ook de schoorsteen is behouden gebleven.

Wat is een steenfabriek?

In een steenfabriek worden bakstenen gebakken van klei. Klei vinden we onder andere langs de grote rivieren en langs de kust.

De geschiedenis van steenfabrieken

Rond 1850 begon de bevolking in ons land te groeien. Voor al die mensen waren veel huizen nodig. Tegelijkertijd kwam de industriële revolutie hier goed op gang. Daardoor groeide tussen 1850 en 1880 het aantal steenfabrieken in Nederland van 469 naar 881.

Vaak waren dit kleine bedrijven. Maar vanaf 1880 ging het economisch slechter in Nederland. Bovendien kwam er meer buitenlandse concurrentie. Kleine fabrieken verdwenen of gingen samen met andere fabrieken. Daardoor bleven er alleen grote fabrieken over.

Het werk in de steenfabriek

In de herfst en de winter groeven mannen en oudere jongens de klei met een schep uit de grond. Met een kruiwagen brachten ze de klei naar de fabriek. Na ongeveer 1900 kwamen er graafmachines, wat het graafwerk veel lichter maakte. En er werden spoorlijntjes aangelegd voor het vervoer van de klei.

Heijenbrock, Herman. Schilderij van arbeiders aan het werk in een steenfabriek in Leiderdorp. Openluchtmuseum.

Vervoer van baksteen over smalspoor omstreeks 1950.
 © Fotograaf onbekend, collectie Regionaal Archief Nijmegen. CC-BY

In de lente en de zomer moest de klei worden *gevormd* en *gedroogd*. Dan moesten ook vrouwen en kinderen werken. Eerst moest de klei met water en soms met zand worden gemengd. Dat gebeurde eerst met blote voeten of een schep, later met mengmachines.

Daarna werden de *vormelingen* gemaakt. De arbeider maakte een bal van klei en gooide die in een *steenvorm* (zie afbeelding links). Daar had je veel kracht voor nodig. Later werden hier machines voor gebruikt.

De vormelingen werden door grotere jongens buiten gezet, zodat ze konden drogen. Na een paar dagen zetten jongere jongens en meisjes deze stenen op hun kant, om ze verder te laten drogen. Weer een paar dagen later stapelden oudere meisjes en vrouwen de stenen op in open loodsen met een afdak, maar zonder zijwanden. Als het regende, dekten vrouwen en kinderen deze loodsen af met rietmatten.

Als de stenen helemaal gedroogd waren, konden ze naar de ovens.

Foto uit 1908 van een arbeidster in de steenfabriek.

© Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

Kinderarbeid was heel belangrijk in de steenfabrieken. Geen wonder dat steenfabrikanten heel erg tegen het 'Kinderwetje van Van Houten' van 1874 waren. Tot de leerplicht werd ingevoerd bleven kinderen dan ook gewoon werken in de steenfabriek.

Houtsnede uit 1819 over kinderarbeid bij een steenoven.

© Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

De arbeidsomstandigheden

Het werk was heel eenvoudig. In de fabriek werd nog steeds veel met de hand gedaan. De arbeidsomstandigheden waren vaak heel erg slecht. Het werk was zwaar en arbeiders maakten lange dagen. In de Oude Steenfabriek moesten de arbeiders 's ochtends al om 4 uur beginnen. Pas om 10 uur 's avonds waren ze klaar. De lonen waren laag en als in de winter niet gewerkt kon worden, dan kregen de arbeiders niet betaald. En wie zijn mond opentrok, kon vertrekken. De bazen hadden met elkaar afgesproken dat wanneer ergens een "opstandig element" weggestuurd werd, hij of zij bij geen een steenfabriek meer aan de slag kon.

Veel mensen keken neer op het 'steenovenfolk'. De arbeiders waren vaak niet naar school geweest.

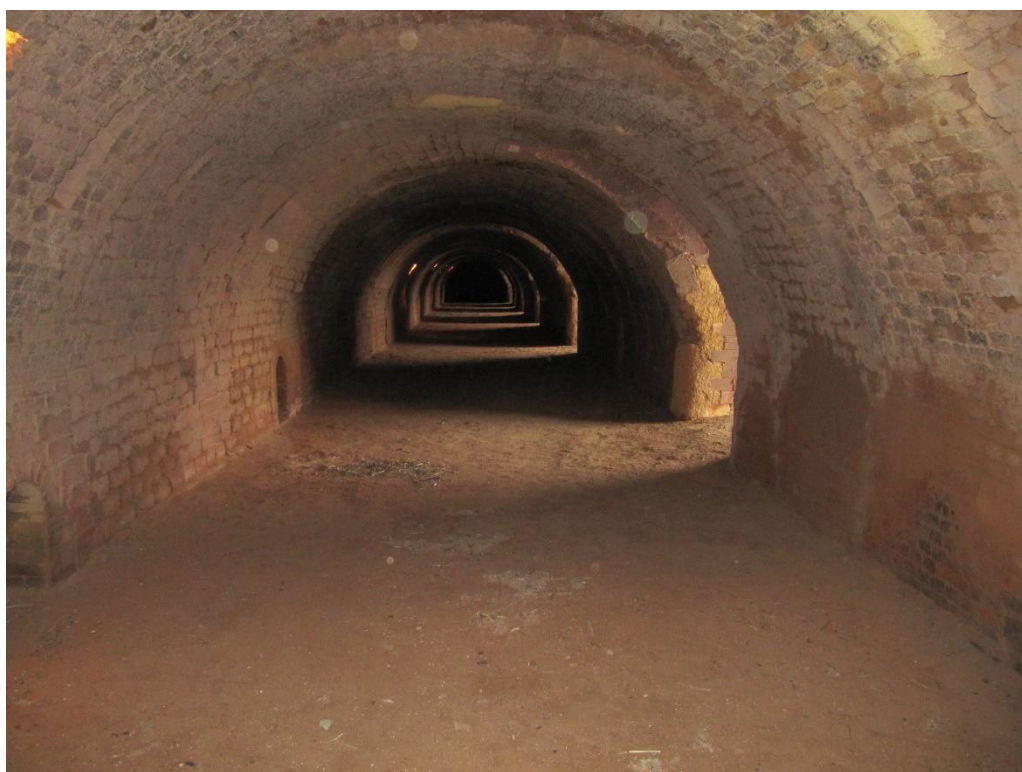
Arbeiders in de steenfabriek

Toekomst van de Oude Steenfabriek

Het onderhoud van de overgebleven gebouwen is erg duur. De gemeente wil deze gebouwen verkopen aan een projectontwikkelaar. Het plan is om het grootste deel van de gebouwen te slopen. Alleen het gerenoveerde deel mag blijven staan, evenals de schoorsteen.

De ringoven aan de buitenkant

In de ringoven

Ruimte voor de natuur

In de oude fabriek heeft de jeugd een plek gevonden om te 'chillen'.